FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT PHILIPPE LÉGER

fremsat den 2. juli 1998 *

1. Med denne sag ønsker Pretura circondariale di Bologna, at Domstolen afgør, om bestemmelserne i direktiv 75/362/EØF [1] og 75/363/EØF [2], som ændret ved direktiv 82/76/EØF [3], der fastsætter, at læger under specialistuddannelse har ret til en passende aflønning i uddannelsesperioden, har direkte virkning.

Relevante retsregler

De relevante fællesskabsretsforskrifter

2. Direktiv 75/362 (herefter »anerkendelsesdirektivet«) tager sigte på den gensidige anerkendelse af eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser og indeholder foranstaltninger, som skal lette den faktiske udøvelse af retten til etablering og fri udveksling af tjenesteydelser [4]. Direktiv 75/363 (herefter »samordningsdirektivet«) samordner visse lov- og forvaltningsforskrifter vedrørende lægehvervet »... og i øvrigt [overlades] det til medlemsstaterne frit at tilrettelægge deres undervisning« [5].

3. Der sondres i samordningsdirektivet efter, om eksamensbeviserne, certifikaterne og de andre kvalifikationsbeviser for speciallæger er fælles for alle medlemsstaterne (artikel 5, stk. 2), eller for kun to eller flere blandt dem (artikel 7).

4. Anerkendelsen af de første er automatisk, såfremt indehaverne, jf. herved anerkendelsesdirektivets artikel 4, har gennemgået en uddannelse, der opfylder mindstenormerne i henhold til samordningsdirektivet. For den anden gruppe bestemmer artikel 6, at anerkendelsen sker automatisk mellem disse stater, men på den betingelse, at indehaverne kan påberåbe sig en uddannelse, der opfylder kravene ifølge samordningsdirektivet.

* Originalsprog: fransk.

1 — Rådets direktiv af 16.6.1975 om gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser for læger omfattende foranstaltninger, som skal lette den faktiske udøvelse af retten til etablering og fri udveksling af tjenesteydelser (EFT L 167, s. 1).

2 — Rådets direktiv af 16.6.1975 om samordning af de administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om virksomhed som læge (EFT L 167, s. 14).

3 — Rådets direktiv af 26.1.1982 (EFT L 43, s. 21).

4 — Anden betragtning til anerkendelsesdirektivet.

5 — Første betragtning til samordningsdirektivet.

5. Samordningsdirektivet gennemfører en vis harmonisering af betingelserne hvad angår uddannelsen og adgangen til de forskellige speciallægeområder »... med henblik på gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser for speciallæger, og for at sætte samtlige udøvere af erhvervet, som er statsborgere i medlemsstaterne, på nogenlunde lige fod inden for Fællesskabet ...« [6]. Imidlertid »... bør [der] derfor fastsættes visse minimumskriterier både for adgang til speicallægeuddannelsen, dennes minimumsvarighed, undervisningsformen og stedet, hvor denne skal finde sted, samt for det tilsyn, den skal undergives« [7].

6. Disse direktiver er blevet ændret ved direktiv 82/76 [8], hvis formål, som klart fastslås i tredje betragtning, er at indføre en strengere ordning vedrørende uddannelsen som speciallæge på deltidsbasis [9]. Nævnte direktiv foretager desuden i de to 1975-direktiver visse ændringer af teknisk karakter, som har vist sig nødvendige som følge af udviklingen i medlemsstaternes lovgivninger og ud fra den indvundne erfaring i løbet af de første anvendelsesår [10].

7. Samordningsdirektivets artikel 1 pålægger medlemsstaterne at gøre adgangen til at optage og udøve virksomhed som læge betinget af besiddelse af et eksamensbevis, certifikat eller andet kvalifikationsbevis for læger som omhandlet i artikel 3 i anerkendelsesdirektivet, som yder garanti for, at den pågældende gennem hele sin uddannelse har erhvervet det mindstemål af viden, som nævnes i samordningsdirektivets artikel 1, stk. 1, litra a)-d).

8. Artikel 2, stk. 1, som ændret ved artikel 9 i direktiv 82/76, bestemmer følgende:

»1. Medlemsstaterne drager omsorg for, at den uddannelse, der fører til erhvervelsen af et eksamensbevis, certifikat eller andet kvalifikationsbevis for speciallæger, mindst opfylder følgende betingelser:

a) den forudsætter gennemførelse og godkendelse af seks års studier inden for rammerne af den i artikel 1 omhandlede uddannelsescyklus

b) den omfatter en teoretisk og praktisk undervisning

6 — Anden betragtning til samordningsdirektivet.

7 — Sammesteds.

8 — Efter begivenhederne i hovedsagen er disse direktiver blevet ophævet og erstattet af Rådets direktiv 93/16/EØF af 5.4.1993 om lettelse af den frie bevægelighed for læger og den gensidige anerkendelse af deres eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser (EFT L 165, s. 1).

9 — Jf. artikel 9, 10, 12, 13 og 14 i direktiv 82/76.

10 — Sammesteds, artikel 1-8 og 15, som navnlig ændrer ovennævnte artikel 5 og 7 i anerkendelsesdirektivet.

c) den følges på heltidsbasis under tilsyn af de kompetente myndigheder eller organer i overensstemmelse med punkt 1 i bilaget [11]

1. Speciallægeuddannelse på heltidsbasis

Denne uddannelse finder sted under arbejde i bestemte stillinger, der er anerkendt af de kompetente myndigheder.

d) den finder sted på et universitet, på et universitetssygehus eller, i givet fald, i en anden institution inden for sundhedsområdet, der er godkendt til dette formål af de kompetente myndigheder eller organer

Uddannelsen indebærer, at den pågældende læge deltager i samtlige lægelige aktiviteter, herunder vagter, i den afdeling, hvor uddannelsen foregår, således at han igennem hele arbejdsugen året igennem anvender hele sin arbejdsindsats på denne praktiske og teoretiske uddannelse på de af de kompetente myndigheder fastsatte betingelser. Stillingen aflønnes derfor med et passende beløb.

e) den omfatter speciallægekandidatens personlige deltagelse i de pågældende forvaltningers virksomhed og ansvar.«

9. Artikel 13 i direktiv 82/76 føjede et bilag til samordningsdirektivet, hvis punkt 1 bestemmer følgende:

Uddannelsen kan afbrydes af visse grunde, såsom militærtjeneste, tjenesterejser med videnskabeligt sigte, graviditet og sygdom. Uddannelsens samlede varighed kan ikke nedsættes på grund af sådanne afbrydelser.«

»Karakteristiske træk ved speciallægeuddannelsen på heltids- og deltidsbasis

10. Ifølge artikel 2, stk. 3, i samordningsdirektivet udpeger medlemsstaterne de myndigheder eller organer, der er kompetente til at udstede de i stk. 1 omhandlede eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser.

11 — Kun dette punkt er blevet ændret ved direktiv 82/76.

11. Samme direktivs artikel 4 og 5 fastsætter mindstevarigheden af de speciallægeuddannelser, der fører til erhvervelse af eksamensbeviser, certifikater eller andre kvalifikationsbeviser som omhandlet i anerkendelsesdirektivets artikel 5 og 7, og som er fælles for alle medlemsstaterne eller for to eller flere blandt dem.

12. Endelig bestemmer artikel 16 i direktiv 82/76, at medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at efterkomme dette direktiv senest den 31. december 1982.

De nationale retsforskrifter

13. Anerkendelses- og samordningsdirektiverne blev gennemført i Den Italienske Republik ved lov nr. 217 af 22. maj 1978.

14. Imidlertid blev direktiv 82/76 først fuldt ud gennemført af Den Italienske Republik efter afsigelsen af Domstolens dom af 7. juli 1987 i sagen Kommissionen mod Italien [12]; gennemførelsen skete ved lovdekret nr. 257 af 8. august 1991 [13].

15. De relevante artikler i lovdekret nr. 257 bestemmer følgende:

»Artikel 4 — Rettigheder og pligter for personer, som er under uddannelse til specialist

1. Uddannelsen til speciallæge på heltidsbasis indebærer, at den pågældende læge deltager i samtlige lægelige aktiviteter, herunder vagter, i den afdeling, hvor uddannelsen foregår, således at han året igennem anvender hele sin arbejdsindsats på denne praktiske og teoretiske uddannelse.

2. Læger, som er under uddannelse til speciallæge, arbejder som medhjælpere under den praktiske del af specialistuddannelsen.

3. Indskrivning ved uddannelsesstedet og deltagelse i undervisning med henblik på uddannelsen til speciallæge af den indskrevne person, medfører ikke stiftelse af et arbejdsforhold.

12 — Sag 49/86, Sml. s. 2995. Artikel 9, 10 og 12-15 i direktiv 82/76 var ikke blevet gennemført i den italienske retsorden inden for de fastsatte frister.

13 — GURI (lovtidende) nr. 191 af 16.8.1991, herefter »lovdekret nr. 257«.

4. Ansættelse i forbindelse med speciallægeuddannelsen har mindst samme indhold som den ansættelse, der bestrides af en fuldtidsansat i det nationale sundhedsvæsen.«

»Artikel 6 — Uddannelsesstipendier

1. Personer under specialistuddannelse ... som er forpligtet til at gennemføre uddannelsen på heltidsbasis, modtager under hele uddannelsesforløbet — bortset fra et tidsrum, hvor uddannelsen ikke finder sted — et uddannelsesstipendium på 21 500 000 ITL for 1991. Med virkning fra den 1. januar 1992 reguleres dette beløb årligt på grundlag af den forventede inflation og tilpasses hvert tredje år ved dekret udstedt af Sundhedsministeriet ... på grundlag af forhøjelsen af mindstesatsen for lønninger, der finder anvendelse på kontrakter indgået med arbejdstagerne i sundhedssektoren, som er ansat af det nationale sundhedsvæsen.«

16. Endelig fastsætter artikel 8, stk. 2, i lovdekret nr. 257: »Dette dekrets bestemmelser finder anvendelse med virkning fra det akademiske år 1991/1992«.

Den faktiske baggrund og sagens forløb

17. Den præjudicielle forelæggelse har fundet sted i forbindelse med en tvist mellem A. Carbonari og 121 andre personer (herefter »sagsøgerne i hovedsagen«) og Università degli Studi di Bologna, Ministero della Sanità, Ministero dell'Università e della Ricerca Scientifica og Ministero del Tesoro.

18. Sagsøgerne i hovedsagen har bestået lægevidenskabelig embedseksamen. Fra det akademiske år 1990/91 var de indskrevet på undervisningssteder for specialistuddannelse ved Det Medicinske Fakultet ved Bologna Universitet inden for en række fagområder såsom kardiologi, obstetrik, neurologi, psykiatri, pædiatri, urologi, ophtalmologi, arbejdsmedicin m.m.

19. Ved stævning indleveret den 30. juli 1992 til Pretura circondariale di Bologna, Afdelingen for Arbejdsret, gjorde sagsøgeren i hovedsagen gældende, at de siden det akademiske år 1990/1991 hele arbejdsugen året igennem, på heltidsbasis og under ledelse og kontrol af den kompetente myndighed har været under uddannelse til speciallæge uden at modtage løn. De gør gældende, at de, henset til ordlyden af direktiv 82/76, siden 1990 har haft ret til en »passende aflønning« under specialistuddannelsen.

20. Da Pretura circondariale di Bologna fandt, at tvistens løsning afhænger af fortolkningen af fællesskabsbestemmelserne, har retten ved kendelse af 2. december 1996 forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal bestemmelsen i direktiv 82/76/EØF om, at en uddannelsesstilling som speciallæge 'aflønnes ... med et passende beløb' — når Den Italienske Republik ikke har vedtaget specifikke regler herom inden for den fastsatte frist — fortolkes således, at den har direkte virkning til fordel for læger under specialistuddannelse, i forhold til myndighederne i Den Italienske Republik? Der spørges tillige, om direktivet tillægger læger under specialistuddannelse ret til et passende vederlag for hele den virksomhed, de udfører med henblik på uddannelsen på de af staten udpegede uddannelsessteder, med den heraf følgende pligt for myndighederne, herunder Università degli Studi di Bologna, til at udrede dette vederlag.«

Det præjudicielle spørgsmål

21. Med spørgsmålet søger den forelæggende ret afklaret, om bestemmelserne om retten til løn i samordningsdirektivet, som ændret ved direktiv 82/76, er tilstrækkeligt præcise og ubetingede til, at det umiddelbart stifter ret for de borgere, som påberåber sig dem. Med andre ord ønskes Domstolens afgørelse af, hvorvidt direktiv 82/76 fastsætter de kriterier, som kan sætte den nationale ret i stand til at fastlægge indholdet af den ret til løn, medlemsstaterne skal gennemføre i national ret.

22. Ifølge fast retspraksis [14] opstår der kun spørgsmål om borgernes ret til for domstolene at påberåbe sig dette direktiv over for en medlemsstat under sådanne omstændigheder, hvor medlemsstaten skal have undladt at træffe de krævede gennemførelsesforanstaltninger eller har truffet foranstaltninger, der ikke er i overensstemmelse med et direktiv.

23. Det fremgår af forelæggelseskendelsens præmisser, at sagsøgerne i hovedsagen — som er læger med et eksamensbevis eller et certifikat, som autoriserer dem til at arbejde som læger — i 1990 påbegyndte en specialistuddannelse på forskellige fagområder, men ikke fik tildelt det ved lovdekret nr. 257 indførte stipendium under uddannelsen, skønt de på heltidsbasis havde gennemført denne under tilsyn af de kompetente myndigheder og organer.

24. Det er ubestridt, at Den Italienske Republik på tidspunktet for begivenhederne i 1990 i sit retssystem ikke havde gennemført bestemmelserne i direktiv 82/76, som gav

14 — Jf. navnlig dom af 5.4.1979, sag 148/78, Ratti, Sml. s. 1629, af 6.5.1980, sag 102/79, Kommissionen mod Belgien, Sml. s. 1473, og af 19.11.1991, forenede sager C-6/90 og C-9/90, Francovich m.fl., Sml. I, s. 5357, præmis 11.

mulighed for, at læger under specialistuddannelse kunne få løn [15].

25. Det står ligeledes fast og er på ingen måde bestridt [16], at Den Italienske Republik siden 1991 har gennemført disse bestemmelser i sin interne retsorden. Under retsmødet præciserede repræsentanten for den italienske regering, at den af samtlige italienske læger fulgte specialistuddannelse fra dette tidspunkt forløber i overensstemmelse med kravene i anerkendelses- og samordningsdirektiverne samt direktiv 82/76.

26. Heraf følger det nødvendigvis, at retsstillingen for disse læger — hvad angår deres ret til passende aflønning — fra 1991 har været reguleret af den nationale gennemførelseslovgivning. Den passende aflønning, som de uddannelsessøgende læger har ret til, svarer altså til det ved lovdekret nr. 257 indførte stipendium, som for 1991 var fastsat til 21 500 000 ITL.

27. Følgelig forekommer det mig, at spørgsmålet om den direkte virkning af de omtvistede fællesskabsbestemmelser må begrænses til tiden før 1991, nærmere bestemt året 1990.

28. Domstolen antager fast, at når bestemmelser »ud fra et indholdsmæssigt synspunkt fremstår som *ubetingede og tilstrækkeligt præcise*, kan der i mangel af rettidige gennemførelsesforanstaltninger støttes ret herpå over for enhver national regel, der ikke er i overensstemmelse med direktivet, ligesom private over for staten kan påberåbe sig bestemmelser, der efter deres indhold tillægger private rettigheder i forhold til staten« [17].

29. Jeg må altså bringe på det rene, om forskrifterne i direktiv 82/76, som fastlægger retten til en »passende aflønning« for læger under specialistuddannelse, opfylder disse betingelser.

30. I samklang med Domstolens faste praksis [18] er der tre spørgsmål, som skal undersøges, nemlig hvem der er omfattet af retten ifølge bestemmelserne, hvilket indhold denne ret har, og endelig hvem der er debitor for opfyldelsen af retten.

31. Hvad angår bærerne af disse rettigheder fastslog Domstolen allerede i dommen af 6. december 1994 i sagen Kommissionen mod Spanien [19], at alene de specialer, som findes på listerne efter anerkendelsesdirektivets artikel 5 eller 7, som ændret ved direktiv

15 — Jf. dette forslag til afgørelses punkt 14.

16 — Se desuden Kommissionens svar af 14.2.1995 på et skriftligt spørgsmål E-2821/94 fra G. Burtone (EFT C 139, s. 35).

17 — Dom af 19.1.1982, sag 8/81, Becker, Sml. s. 53, præmis 25, *min fremhævelse*.

18 — Jf. navnlig den ovennævnte dom i sagen Francovich m.fl., præmis 12.

19 — Sag C-277/93, Sml. I, s. 5515.

82/76, er omfattet af samordningsdirektivets artikel 2, som ændret ved direktiv 82/76. Heraf udledte Domstolen, at pligten til at betale løn i den tid, der medgår til specialistuddannelsen, jf. samordningsdirektivets artikel 2, stk. 1, litra c) [20], »... gælder ... kun for de lægespecialer, som er fælles for alle medlemsstaterne eller for to eller flere medlemsstater og som er nævnt i anerkendelsesdirektivets artikel 5 eller 7« [21].

32. Følgelig skal den forelæggende rets opmærksomhed henledes på nødvendigheden af at undersøge, om sagsøgerne i hovedsagen følger en uddannelse, der er omfattet af de ovennævnte lister.

33. Desuden er retten til løn efter samordningsdirektivets artikel 2, som ændret ved direktiv 82/76, betinget af, at der faktisk foreligger en uddannelse, der opfylder de meget præcise og meget klart opstillede betingelser i punkt 1 i bilaget under artikel 13 i direktiv 82/76.

34. Uden at komme tilbage til opregningen af de betingelser, som denne uddannelse har skullet opfylde siden 1982, skal jeg notere, at de i vidt omfang svarer til dem, der var blevet indført ved det oprindelige samordningsdirektivs artikel 2, stk. 1, i 1975 — navnlig kravene om en teoretisk og praktisk undervisning [litra b) og d)], som medfører, at speciallægen personligt og på heltidsbasis deltager i de pågældende forvaltningers virksomhed og ansvar [litra c) [22], og e)], under tilsyn af de kompetente myndigheder eller organer [litra c), [23]]. De ved direktiv 82/76 indførte ændringer angår i det væsentlige pligten til at skabe særlige stillinger og pligten til at betale løn under uddannelsen.

35. Aflønningen opfattes som modstykket til en særlig uddannelse. Den er derfor uløseligt forbundet hermed. Denne fortolkning udledes såvel af ordlyden af som af formålet med bestemmelserne.

36. Således fastsætter punkt 1, andet afsnit, in fine, i bilaget til direktiv 82/76 udtrykkeligt: »[Heltidsuddannelsen] indebærer, at ... [lægen] deltager i ... Stillingen aflønnes *derfor* med et passende beløb« [24].

37. Vedrørende formålet med alle disse bestemmelser har vi jo set, at det består i at lette den faktiske udøvelse af den frie etableringsret og den frie udveksling af tjenesteydelser og at sætte samtlige udøvere af erhvervet, som er statsborgere i medlemsstaterne, på nogenlunde lige fod inden for Fæl-

20 — Sammesteds, præmis 16-19.

21 — Sammesteds, præmis 20.

22 — Før ændringen ved direktiv 82/76.

23 — Sammesteds.

24 — Min fremhævelse.

lesskabet [25]. Herved får pligten til at betale løn under specialistuddannelsen, der er det nødvendige modstykke til generalisternes fulde og hele deltagelse i uddannelsen, den betydning, at der sikres en kvalitetsuddannelse i hele Fællesskabet, ligesom aflønningspligten garanterer en vis lighed mellem de professionelle, legitimerer princippet om den gensidige anerkendelse af eksamensbeviset som speciallæge — hvilket princip blev indført ved 1975-direktiverne — og på denne måde letter den frie bevægelighed for de pågældende tjenesteydere.

38. Jeg må derfor konkludere, at de omtalte bestemmelser er tilstrækkeligt præcise og ubetingede til, at den nationale ret kan afgøre, om en læge, der er under specialistuddannelse, skal eller ikke skal betragtes som rettighedshaver ifølge direktivet. Den forelæggende ret skal blot bringe på det rene, om den pågældende følger en uddannelse inden for de specialer, som opregnes i anerkendelsesdirektivets artikel 5 eller 7, som ændret ved direktiv 82/76, og om den fulgte uddannelse opfylder de klare og præcise krav i samordningsdirektivets artikel 2, stk. 1, som ændret ved direktiv 82/76.

39. Hvad angår rettens indhold begrænser direktivet sig blot til at kræve udbetaling af en »passende« løn. Det indeholder imidlertid ingen angivelser om, hvorledes denne ret skal fastsættes.

40. Det erkender Kommissionen og sagsøgerne i hovedsagen. De gør imidlertid gældende, at rettens indhold kan fastlægges ved at anvende den nationale arbejdsretlige lovgivning.

41. Dette ræsonnement overbeviser mig ikke. Jeg finder således, at den manglende præcisering påvirker indholdet af det resultat, som afkræves medlemsstaterne, og følgelig afskærer borgeren fra enhver mulighed for at påberåbe sig direktivets bestemmelser, når der ikke foreligger nogen national gennemførelsestekst, eller når der foreligger en national gennemførelsestekst, som afskærer fra retten til løn. Den manglende præcision af begrebet tillader derfor ikke, at samordningsdirektivets artikel 2, stk. 1, tillægges direkte virkning.

42. Kommissionen finder tillige, at det fremgår af ordlyden af bilagets punkt 1, at det eksisterende retsforhold mellem den uddannelsessøgende læge og hans uddannelsessted skal bedømmes som et arbejdsforhold karakteriseret af gensidige rettigheder og pligter.

43. Det mener jeg ikke. Jeg mener, at henvisningen til begrebet »arbejde« i den omtalte

25 — Jf. bl.a. anden betragtning til samordnings- og anerkendelsesdirektiverne.

artikel 2 i samordningsdirektivet ikke nødvendigvis indebærer, at medlemsstaterne har pligt til at betinge uddannelsen af, at der indgås en arbejdskontrakt mellem den uddannelsessøgende læge og hans uddannelsessted. Denne mulighed står vel åben for medlemsstaterne, men den er slet ikke forbundet med nogen pligt. Henvisningen til arbejde er efter min opfattelse kun nyttig ved fastlæggelsen af den periode, i løbet af hvilken uddannelsen skal finde sted og aflønnes. Henvisningen betyder derfor, at aflønningspligten dækker enhver uddannelsesperiode, som følges på heltidsbasis. Kun på dette punkt — perioden, som dækker denne aflønningsret — er medlemsstaterne afskåret fra at udøve et skøn.

44. I øvrigt indeholder direktiv 82/76 ingen oplysninger. Således præciserer det ikke den ufravigelige undergrænse, som aflønningen skal respektere, ligesom direktivet ikke går frem »med reference«. Navnlig henviser det ikke til en analog anvendelse af bestående kriterier i den pågældende medlemsstat for at fastsætte aflønningen for personale, der udøver en tilsvarende virksomhed på det omtalte lægelige område. Hermed har medlemsstaterne en meget vid skønsmargen hvad angår metoderne til at fastlægge retten.

45. Det er følgelig vanskeligt for den nationale ret at afgøre alene på grundlag af direktiv 82/76, hvad der er indholdet af den ret til løn, som lægerne under specialistuddannelse har ret til.

46. Den direkte virkning af bestemmelserne i direktiv 82/76 vedrørende retten til en passende aflønning bliver endnu mere usikker, fordi der ikke foreligger noget om, hvem der skal udrede aflønningen.

47. Det ved direktiv 82/76 ændrede samordningsdirektiv indeholder intet herom.

48. Desuden præciserer samordningsdirektivets artikel 2, stk. 1, litra d), at uddannelsen også kan finde sted i en institution inden for sundhedsområdet, der er godkendt til dette formål af de kompetente myndigheder.

49. Det er således på ingen måde udelukket, at uddannelsen eller en del heraf kan foregå i privat eller offentligt regi. Da der hverken er fastsat forbud eller pligt i direktiv 82/76, finder jeg det absolut muligt, at der kan tilrettelægges et blandet system for aflønning af uddannelsen — f.eks. bestemme, at én del af

lønnen påhviler staten, en anden det private eller offentlige, af de kompetente myndigheder godkendte etablissement, som uddannelsen foregår i, ligesom man endelig kan overlade en del til patienterne.

50. Jeg må derfor konkludere, at medlemsstaterne har en meget vid skønsmargen vedrørende fastsættelsen af, hvem der er debitor for denne ret til løn.

51. Det fremgår af de ovenstående betragtninger, at bestemmelserne i direktiv 82/76 ikke er tilstrækkeligt præcise og ubetingede i relation til indholdet af retten til løn såvel som til identiteten af debitor for denne ret. Følgelig kan de ikke direkte tillægge de læger, der er under en uddannelse ifølge samordningsdirektivet, ret til at opnå en vis løn, når der ikke er blevet vedtaget gennemførelsesforanstaltninger fristmæssigt.

52. For fuldstændighedens skyld finder jeg det dog nyttigt at præcisere, at en medlemsstats pligt til, efter EF-traktatens artikel 5, i sin nationale retsorden at gennemføre direktivbestemmelser forudsætter, at medlemsstaten opfylder pligten således, at den ikke ganske forholder de berettigede ifølge direktivet, som opfylder betingelserne, enhver form for løn.

53. Følgelig er en national lovgivning eller administrativ praksis, der består i at forholde denne ret for de personer, som opfylder betingelserne i de ovennævnte direktiver, ikke i overensstemmelse med kravene til en effektiv gennemførelse af direktivet [26].

54. Imidlertid gør sagsøgerne i hovedsagen gældende, at de siden 1990 [27] har været under en uddannelse, der opfylder kravene i direktiv 82/76, og at den anvendelse, som er blevet gjort af gennemførelsesloven — der har afskåret dem fra enhver aflønning i 1990 og, som det synes, i løbet af de følgende år — er i strid med direktivets forskrifter. Som eksempel har de fremdraget dekret fra republikkens præsident nr. 162 af 10. marts 1982 [28] med titlen »Reorganisering af

26 — Jf. på linje hermed dommen af 10.4.1984 i sag 14/83, Von Colson og Kamann, Sml. s. 1891, præmis 24.

27 — Altså på et tidspunkt, da Den Italienske Republik ikke udbetalte de uddannelsessøgende læger nogen obligatorisk løn.

28 — GURI nr. 105 af 17.4.1982, ordinært tillæg.

skoler med særundervisning samt af fagskoler og efteruddannelse« — hvilke nationale regler fandt anvendelse inden ikrafttrædelsen af lovdekret nr. 257. Præsidentdekretets artikel 3 fastsætter, at i afventning af indførelsen af en ensartet national ordning [29] fastlægges reglerne for uddannelse af italienske speciallæger af det enkelte italienske universitet i henhold til dettes vedtægt [30]. Ifølge sagsøgerne i hovedsagen beviser hovedsagens aktstykker, det af den forelæggende ret fastslåede, vedtægterne for Bologna Universitet og for de af sagsøgerne frekventerede uddannelsessteder samt det ovennævnte præsidentdekret, at den uddannelse, de har fulgt siden 1990, opfylder de regler for uddannelse på heltidsbasis, som i 1975 blev indført ved samordningsdirektivet og ændret i 1982 ved direktiv 82/76.

55. Det tilkommer under alle omstændigheder den forelæggende ret at bedømme, om den således foretagne fremlæggelse af de retlige og faktiske forhold, som sagsøgerne i hovedsagen er konfronteret med, også svarer til realiteterne.

56. Såfremt det er tilfældet, må den nationale ret, som skal fortolke og anvende sin nationale ret, mindes om, at den herved skal overholde pligterne i EF-traktatens artikel 5 og artikel 189, stk. 3 [31].

57. Konkret må det vel antages, at samordningsdirektivets artikel 2, stk. 1, litra c), som ændret ved direktiv 82/76, ikke indeholder en ubetinget og tilstrækkelig præcis pligt til, at den kan påberåbes direkte af en borger i fravær af fristmæssige gennemførelsesforanstaltninger, men mindsteresultatet er klargjort. De krav, som står i forbindelse med uddannelsen på heltidsbasis af speciallæger, der forudses i samordningsdirektivet, skal honoreres med en passende løn.

58. Følgelig tilkommer det den forelæggende ret at give en fortolkning og en anvendelse i overensstemmelse med kravene i direktiv 82/76 [32] af sin nationale lovgivning, hvad enten det drejer sig om den nationale gennemførelseslov eller andre ældre eller yngre nationale bestemmelser i forhold til direktivet, overalt, hvor den nationale ret indrømmer instansen et skøn.

29 — Under proceduren præciserede den italienske regerings repræsentant, at den forsinkede vedtagelse af de pågældende gennemførelsestekster skyldtes praktiske vanskeligheder, som den italienske regering så sig stillet overfor i forbindelse med indførelsen af et system med adgangsbegrænsning.

30 — Artikel 4, 5, 7, 11 og 12.

31 — Jf. bl.a. dom af 14.7.1994, sag C-91/92, Faccini Dori, Sml. I, s. 3325, præmis 26.

32 — Sammesteds.

Forslag til afgørelse

59. På grundlag af disse betragtninger skal jeg foreslå Domstolen at besvare spørgsmålet fra Pretura circondariale di Bologna, Afdelingen for Arbejdsret, således:

»Artikel 2, stk. 1, i Rådets direktiv 75/363/EØF af 16. juni 1975 om samordning af de administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om virksomhed som læge, som ændret ved Rådets direktiv 82/76/EØF af 26. januar 1982, skal fortolkes således, at den ikke direkte tillægger de læger, som følger en uddannelse, der er forudset ved disse retsakter, ret til en passende aflønning, i fravær af fristmæssige gennemførelsesforanstaltninger. Den nationale ret skal dog, når den anvender regler i national ret, som er ældre eller yngre i forhold til direktivet, fortolke disse i lyset af ordlyden af og formålet med dette direktiv, hvor det overhovedet er muligt.«